

YOSHLAR TARBIYASIDA IRODANING O'RNI

O'ktamova Begoyim Mahmudjon qizi

Kattaqo'rg'on davlat pedagogika instituti

o'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi

1-bosqich talabasi

Tel: +998955265658

Annotatsiya: Ushbu maqolada Yoshlar tarbiyasida irodaning o'rni uning ta'lim sohasidagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, iroda ustuvorligi va motivatsiyasiyaning irodaga ta'siri haqida fikr yuritiladi. Zamonaviy dunyomizda inson irodasining dolzarbligi ham tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Iroda, jamyat, ma'naviyat, yosh avlod, pedagogik faoliyat, motivatsiya, muloqot, barqarorlik, kelajak, ta'lim jarayoni.

Annotatsion: This article discusses the role of will in the upbringing of youth and its importance in the field of education. It also discusses the priority of will and the influence of motivation on will. The relevance of human will in our modern world is also analyzed.

Keywords: Will, society, spirituality, young generation, pedagogical activity, motivation, communication, stability, future, educational process.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль воли в воспитании молодежи и ее значение в сфере образования. Также обсуждается приоритетность воли и влияние мотивации на нее. Анализируется актуальность человеческой воли в современном мире.

Ключевые слова: Воля, общество, духовность, молодое поколение, педагогическая деятельность, мотивация, коммуникация, стабильность, будущее, образовательный процесс,

Kirish

Bugungi kunda yosh avlod tarbiyasi har bir davlat va jamiyat oldida turgan eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki ertangi kun egalari bo'lgan yoshlarning qanday inson bo'lib voyaga yetishi mamlakat kelajagini belgilab beradi. Yoshlarning bilimli, odobli, vatanparvar, ma'naviy yetuk va jismonan sog'lom bo'lib ulg'ayishi uchun ularga to'g'ri tarbiya berish zarur. Tarbiya jarayonida esa inson xarakterini shakllantiradigan, uni hayot sinovlariga bardoshli qiladigan muhim fazilatlardan biri bu — iroda hisoblanadi. Iroda insonning o'z oldiga qo'ygan maqsadlari sari qat'iyat bilan intilishi, qiyinchiliklarga sabr bilan bardosh berishi, o'z nafsini jilovlay olishi va to'g'ri qaror qabul qila bilishida namoyon bo'ladi. Yoshlar hayot yo'lida turli sinov va qiyinchiliklarga duch keladilar. Ba'zan ularga dangasalik, beparvolik, yomon odatlar yoki noto'g'ri muhit salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ana shunday vaziyatlarda kuchli iroda yoshlarni to'g'ri yo'ldan adashmaslikka, maqsad sari intilishga va o'z ustida tinimsiz ishlashga undaydi. Irodali yosh har qanday to'siqni yenga oladi, bilim olishdan charchamaydi va kelajagini mustahkam qurishga intiladi. Shu sababli yoshlar tarbiyasida iroda tuyg'usini shakllantirish, ularda qat'iyat, sabr-toqat va mas'uliyat hissini tarbiyalash nihoyatda muhimdir. Zero, kuchli irodaga ega bo'lgan yoshlar jamiyat taraqqiyoti va Vatan ravnaqining asosiy tayanchi bo'lib xizmat qiladilar.

Asosiy qism

Iroda avvalo insonning o'zini boshqara bilishida namoyon bo'ladi. Yoshlar orasida ba'zan vaqtni behuda o'tkazish, darslarga e'tiborsizlik qilish, dangasalik yoki mas'uliyatsizlik kabi holatlar uchrab turadi. Bunday vaziyatlarda kuchli irodaga ega bo'lgan yosh o'zini tartibga sola oladi, oldiga aniq maqsad qo'yadi va unga erishish uchun harakat qiladi. Masalan, o'qishda yuqori natijalarga erishishni istagan o'quvchi muntazam dars qiladi, vaqtini reja asosida taqsimlaydi va qiyinchiliklardan cho'chimaydi. Demak, iroda yoshlarni intizomli va mas'uliyatli

bo'lishga o'rgatadi. Yoshlar tarbiyasida irodaning yana bir muhim tomoni shundaki, u insonni turli yomon illatlardan asraydi. Hozirgi davrda yoshlar turli zararli odatlar, salbiy ta'sirlar va noto'g'ri yo'llarga duch kelishlari mumkin. Bunday paytda mustahkam irodaga ega bo'lgan yigit-qizlar yomon odatlarga berilmaydi, har bir ishning oqibatini o'ylaydi va to'g'ri yo'lni tanlaydi. Ular doimo ota-ona, ustoz va jamiyat ishonchini oqlashga harakat qiladilar. Irodasiz inson esa ko'pincha boshqalarning ta'siriga tez berilib ketadi. Shuning uchun yoshlarda mustaqil fikrlash bilan birga kuchli iroda ham bo'lishi zarur. Iroda mehnatsevarlikni shakllantirishda ham katta ahamiyatga ega. Hayotda hech bir yutuq mehnatsiz qo'lga kiritilmaydi. Har qanday kasb egasi, olim, sportchi yoki san'atkor muvaffaqiyatga erishish uchun ko'p mehnat qiladi. Bu yo'lda esa sabr, chidam va qat'iyat kerak bo'ladi. Yoshlar qanchalik irodali bo'lsa, ular shunchalik o'z ustida ishlaydi, bilimni oshiradi va mahoratini rivojlantiradi. Natijada kelajakda o'z sohasining yetuk mutaxassisi bo'lib yetishadi. Iroda yoshlarni hayot sinovlariga tayyorlaydi. Inson umr davomida turli qiyinchiliklarga duch keladi. Ba'zan muvaffaqiyatsizlik, yo'qotish yoki to'siqlar uchrashi mumkin. Ana shunday paytda kuchli irodaga ega inson tushkunlikka tushmaydi, aksincha xatolaridan saboq olib, yana oldinga intiladi. Yoshligidan irodali bo'lib tarbiyalangan farzand kelajakda har qanday muammoni aql bilan hal qila oladi. Bu esa uning hayotda mustaqil va baxtli yashashiga yordam beradi. Yoshlar tarbiyasida iroda oilada shakllana boshlaydi. Bola eng avvalo ota-onadan ibrat oladi. Agar oilada tartib-intizom, mehnatsevarlik va mas'uliyat ustuvor bo'lsa, farzand ham shunday fazilatlarni o'zlashtiradi. Ota-ona farzandiga kichik yoshidan boshlab mehnat qilishni, va'daga vafo qilishni, boshlangan ishni oxiriga yetkazishni o'rgatsa, unda iroda mustahkamlanadi. Shuningdek, maktab va ustozlarning ham bu boradagi hissasi katta. Ustozlar yoshlarni ilmga, izlanishga va sabr bilan maqsad sari intilishga undaydilar.

Bugungi kunda mamlakatimizda yoshlarga katta e'tibor qaratilmoqda. Ularning bilim olishi, sport bilan shug'ullanishi, kasb egallashi va bo'sh vaqtini

mazmunli o‘tkazishi uchun keng imkoniyatlar yaratilmoqda. Bunday sharoitlardan unumli foydalanish esa yoshlarning o‘ziga bog‘liq. Buning uchun ularda iroda, intilish va qat’iyat bo‘lishi lozim. Irodali yoshlar berilgan imkoniyatlarni to‘g‘ri baholaydi va ulardan kelajagini qurish yo‘lida foydalanadi. Shunday ekan, yoshlar tarbiyasida iroda eng muhim fazilatlardan biridir. Iroda insonni yuksaltiradi, uni komillikka yetaklaydi va jamiyatga foydali shaxs bo‘lib yetishishiga xizmat qiladi. Har bir yosh o‘zida sabr-toqat, qat’iyat, mehnatsevarlik va mustahkam iroda sifatlarini shakllantirsa, albatta hayotda katta yutuqlarga erishadi. Yoshlar tarbiyasi har bir xalq va davlat hayotida muhim o‘rin tutadi. Chunki bugungi yosh avlod ertangi kunning bunyodkorlari, ilm-fan rivojlantiruvchilari va jamiyat boshqaruvchilaridir. Yoshlarning qanday tarbiya topishi, qanday fazilatlarni egallashi va qanday hayot yo‘lini tanlashi kelajak taraqqiyotiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli yoshlar qalbida ezgu xislatlarni shakllantirish, ularda kuchli xarakter va mustahkam iroda tarbiyalash eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Iroda insonning ichki kuchi bo‘lib, u kishini maqsad sari yetaklaydi, qiyinchiliklarga qarshi kurashishga undaydi va turli sinovlarda sabrli bo‘lishga yordam beradi. Iroda inson xarakterining asosiy mezonlaridan biridir. Yoshlik davri esa inson hayotidagi eng mas’uliyatli bosqich bo‘lib, bu davrda uning dunyoqarashi, hayotga munosabati, orzu-intilishlari va fe’l-atvori shakllanadi. Agar yosh insonda iroda kuchli bo‘lsa, u o‘z oldiga ulkan maqsadlar qo‘yadi va ularga erishish uchun tinimsiz mehnat qiladi. Aksincha, irodasi sust bo‘lgan yosh turli qiyinchiliklar oldida chekinishi, dangasalik yoki beparvolikka berilishi mumkin. Demak, yoshlar tarbiyasida iroda ularning kelajak hayot yo‘lini belgilovchi muhim omildir. Iroda avvalo intizom va tartibni shakllantiradi. Intizomli inson har bir ishni o‘z vaqtida bajaradi, kun tartibiga amal qiladi va vaqtning qadriga yetadi. Yoshlar uchun vaqt eng qimmat boylikdir. Uni behuda sarflash kelajak imkoniyatlarini boy berish demakdir. Irodali yosh esa bo‘sh vaqtini foydali mashg‘ulotlarga, kitob o‘qishga, ilm olishga, sport bilan shug‘ullanishga sarflaydi. U bugungi mehnati ertangi muvaffaqiyatga xizmat

qilishini yaxshi anglaydi. Shu bois iroda yoshlarni vaqtni qadrlashga va tartibli yashashga o'rgatadi. Yoshlar tarbiyasida irodaning yana bir muhim jihati — mas'uliyat hissini uyg'otishidir. Mas'uliyatli inson o'z vazifalarini sidqidildan bajaradi, berilgan topshiriqqa befarq qaramaydi va har bir ishning natijasi uchun javob bera oladi. O'qishda, oilada yoki jamiyatda mas'uliyatli bo'lish yoshlarning obro'sini oshiradi. Irodali yosh darslariga jiddiy yondashadi, ota-onasining ishonchini oqlashga intiladi, ustozlarining bergan bilimini qadrlaydi. Bunday inson kelajakda ham ishonchli va yetuk mutaxassis bo'lib shakllanadi. Iroda yoshlarni yomon odatlar va salbiy ta'sirlardan asraydi. Hozirgi zamonda axborot oqimi juda kuchli. Turli zararli g'oyalar, noto'g'ri qarashlar, bekorchilikka undovchi holatlar yoshlar ongiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bunday vaziyatda kuchli irodaga ega bo'lgan yosh har narsaga tanqidiy qaraydi, foydali va zararli tomonini farqlay oladi. U boshqalarga ko'r-ko'rona ergashmaydi, o'zining mustaqil fikriga ega bo'ladi. Aynan iroda insonni adashishdan, yomon yo'lga kirib qolishdan saqlaydi. Iroda mehnatsevarlikni tarbiyalaydi. Ma'lumki, hech bir yutuq osonlik bilan qo'lga kiritilmaydi. Ilm olish, kasb egallash, sportda g'alaba qozonish yoki san'atda muvaffaqiyatga erishish uchun uzoq yillar mehnat qilish talab etiladi. Bu yo'lda inson ko'plab sinovlarga duch keladi. Ba'zan charchoq, ba'zan muvaffaqiyatsizlik, ba'zan esa umidsizlik holatlari uchraydi. Shunday paytda iroda insonni oldinga undaydi. U yiqilsa ham yana turishga, xatodan saboq olib davom etishga kuch beradi. Shu sababli muvaffaqiyatli insonlarning aksariyati kuchli iroda sohiblaridir.

Yoshlar tarbiyasida iroda sabr-toqatni ham shakllantiradi. Sabr insonning eng ulug' fazilatlaridan biridir. Maqsadga erishish yo'lida darhol natija bo'lmasligi mumkin. Ba'zan inson ko'p mehnat qiladi, lekin samarasini keyinroq ko'radi. Irodali yosh shunday holatda ham to'xtab qolmaydi, sabr bilan harakatni davom ettiradi. U biladiki, har qanday buyuk natija ortida vaqt, mehnat va matonat turadi. Sabrli va irodali yoshlar hayotda ko'proq muvaffaqiyat qozonadilar. Iroda yoshlarni mustaqil hayotga tayyorlaydi. Inson ulg'aygani sari turli qarorlar qabul qilishi, muammolarni

hal etishi, oilasi va jamiyat oldidagi burchlarini bajarishi kerak bo‘ladi. Agar u yoshligidan irodali bo‘lib tarbiyalangan bo‘lsa, qiyinchiliklardan qo‘rqmaydi, masalalarga oqilona yondashadi va o‘z kuchiga ishonadi. Mustahkam iroda insonni qat’iyatli, jasur va dono qiladi. Bu sifatlar esa hayot yo‘lida juda zarurdir. Yoshlar qalbida iroda avvalo oilada shakllanadi. Ota-ona farzandiga eng yaqin tarbiyachidir. Agar oilada mehnatga hurmat, tartib-intizom, halollik va sabr qadrlansa, farzand ham shu ruhda ulg‘ayadi. Ota-onaning o‘zi farzandiga namuna bo‘lishi kerak. Chunki bola ko‘proq nasihatdan emas, amaliy ibratdan ta’sirlanadi. Boshlangan ishni oxiriga yetkazish, berilgan va’daga sodiq qolish, qiyinchilikda tushkunlikka tushmaslik kabi xislatlar oiladagi muhit orqali shakllanadi. Maktab va ustozlarning ham bu boradagi hissasi beqiyosdir. Ustoz yoshlarni nafaqat bilimli, balki tarbiyali inson qilib voyaga yetkazadi. Turli fanlarni o‘rganish jarayonida o‘quvchi mashaqqatlarni yengadi, izlanadi, fikrlaydi va o‘z ustida ishlaydi. Bu esa unda iroda kuchini oshiradi. Sport musobaqalari, fan olimpiadalari, turli tanlov va loyihalarda qatnashish ham yoshlarda qat’iyat va intilishni kuchaytiradi. Bugungi kunda yurtimizda yoshlar uchun keng imkoniyatlar yaratilmoqda. Zamonaviy maktablar, oliy ta’lim muassasalari, kutubxonalar, sport majmualari va yoshlar markazlari buning yaqqol dalilidir. Biroq yaratilgan imkoniyatlardan foydalanishning o‘zi ham iroda talab qiladi. Faqatgina o‘z oldiga maqsad qo‘ygan, harakatdan to‘xtamaydigan, qiyinchiliklardan cho‘chimaydigan yoshlar bu imkoniyatlarni katta natijalarga aylantira oladilar.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, yoshlar tarbiyasida irodaning o‘rni nihoyatda katta va beqiyosdir. Iroda insonni maqsad sari yetaklaydigan, uni qiyinchiliklar oldida bukilmalikka undaydigan, sabr-toqat va qat’iyat bag‘ishlaydigan buyuk kuchdir. Aynan iroda orqali yoshlar o‘z oldilariga qo‘ygan orzu-maqsadlariga erishadilar, bilim va kasb egallaydilar hamda hayotda munosib o‘rin topadilar. Kuchli irodaga

ega bo‘lgan yoshlar har qanday sinovlarni yenga oladi, turli yomon illatlardan yiroq bo‘ladi va doimo ezgu ishlarga intiladi. Shunday ekan, har bir oilada, ta‘lim maskanida va jamiyatda yoshlarda iroda, matonat va mas‘uliyat tuyg‘ularini shakllantirishga alohida e‘tibor qaratish lozim. Zero, irodali va barkamol yoshlar — Vatan taraqqiyoti, xalq farovonligi hamda porloq kelajakning eng mustahkam tayanchidir. Shuni ham aytish joizki yoshlar tarbiyasida iroda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lgan buyuk fazilatdir. U yoshlarni intizomli, mas‘uliyatli, mehnatsevar, sabrli va vatanparvar inson qilib tarbiyalaydi. Kuchli iroda bilan ulg‘aygan avlod esa nafaqat o‘z hayotida muvaffaqiyat qozonadi, balki jamiyat ravnaqi va Vatan taraqqiyotiga ham munosib hissa qo‘shadi. Shu bois har bir yosh o‘zida iroda kuchini tarbiyalashi, oldiga ulug‘ maqsadlar qo‘yib, ularga erishish yo‘lida qat‘iyat bilan harakat qilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G‘oziev E.. Umumiy psixologiya- 2002-yil. Toshkent:
2. Davletshin M.G.. Psixologiya - 2000-yil .Toshkent
3. Nemov R.S.. Psixologiya 1995- 2001-yillar (1-kitob).
4. Rubinshteyn S.L.. Osnovi obshchey psixologii.
5. Leontev A.N.. Psixika taraqqiyoti muammolari. 1946-yil.
6. Petrovskiy A.V.. Umumiy psixologiya. 1972-yil.
7. Pavlov I.P.. Oliy nerv faoliyati haqida. 1986-1992-yillar.
8. Vigotskiy L.S.. Psixologiya rivojlanishi bo‘yicha. 1983-yil.